

Ovanåkers kommun
kommun@ovanaker.se

2023-05-17
Dnr SI 2022:583

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolor i kommuner
med låg utbildningsnivå vid Alftaskolan 7–9 i
Ovanåkers kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19–20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning avseende med vilken kvalitet Alftaskolan 7–9 arbetar för att genom undervisning och studie- och yrkesvägledning stärka elevernas tillit till den egna förmågan, ge dem möjlighet till utveckling och en bred bild av möjliga studie- och yrkesval. Granskningen omfattar årkurserna 7–9 vid den aktuella skolan.

Skolinspektionen gör bedömningar i förhållande till de kvalitetskriterier som myndigheten satt upp inom det granskade området. Skolinspektionen bedömer verksamhetens kvalitet i tre nivåer, utifrån om kvalitetskriterierna uppfylls i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen i normalfallet att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på vilka punkter. Skolinspektionen begär därefter en skriftlig redovisning av huvudmannen som visar vilka förbättringsåtgärder skolan vidtagit. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 2.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Skolor i kommuner med låg utbildningsnivå \(skolinspektionen.se\)](https://skolinspektionen.se).

Beslut:

Skolinspektionens bedömningar

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Alftaskolan 7–9 i följande utsträckning:

Bedömningsområde 1: En undervisning som präglas av tillit till elevernas förmåga och stimulerar dem att utvecklas så långt som möjligt

Skolinspektionen bedömer att lärarna utformar en undervisning som *i flera delar* präglas av tillit till elevernas förmåga och stimulerar dem att utvecklas så långt som möjligt.

Bedömningsområde 2: Förutsättningar för en undervisning som förmedlar tillit till elevernas förmåga och ger dem möjlighet att utvecklas så långt som möjligt

Skolinspektionen bedömer att rektorn *i flera delar* skapar förutsättningar för en undervisning som förmedlar tillit till elevernas förmåga och ger dem möjlighet att utvecklas så långt som möjligt.

Bedömningsområde 3: Inslag i undervisningen som syftar till att vidga elevernas perspektiv på möjliga studie- och yrkesval

Skolinspektionen bedömer att lärarna i *flera delar* integrerar inslag i undervisningen som syftar till att vidga elevernas perspektiv på möjliga studie- och yrkesval.

Bedömningsområde 4: Förutsättningar för ett arbete som syftar till att vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval

Skolinspektionen bedömer att rektorn i *låg utsträckning* skapar förutsättningar för ett arbete som syftar till att vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval.

Identifierade utvecklingsområden

Utvecklingsarbeten behöver inledas inom följande delar:

- Lärarna behöver utveckla sin undervisning så att alla elever ges lärarstöd samt stimulans och utmaningar utifrån sina kunskapsmässiga nivåer. Vidare behöver lärarna ge eleverna kontinuerlig återkoppling som innehåller information om elevernas styrkor och hur de kan utvecklas mot målen.
- Rektorn behöver i högre grad skapa förutsättningar för lärarna att bedriva en undervisning som ger eleverna möjlighet att utvecklas så långt som möjligt. Detta innefattar att utveckla arbetet med att analysera vad i skolans arbete som påverkar och orsakar elevernas kunskapsresultat, som underlag för att utveckla undervisningen. Det innefattar också att säkerställa att det som framkommer i analysen leder till reella utvecklingsåtgärder som gynnar undervisningen.
- Rektorn behöver i högre grad förmedla till lärarna att de ska integrera studie- och yrkesvägledning i sina undervisningsämnen och försäkra sig om att de gör detta. Rektorn behöver skapa förutsättningar för detta arbete genom att tydliggöra sina förväntningar, inventera lärarnas behov av kompetensutveckling samt säkerställa att studie- och yrkesvägledarens kompetens används som en resurs för lärarna i arbetet med integreringen. Rektorn behöver även i högre grad förmedla att det är hela skolans uppdrag att vidga elevernas perspektiv samt se till att skolans studie- och yrkesvägledning verkar för att elevernas studie- och yrkesval inte begränsas av föreställningar om kön eller av social eller kulturell bakgrund.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den **17 november 2023** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade

utvecklingsområdena och resultatet av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr SI 2022:583) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område.

Bedömningsområde 1: En undervisning som präglas av tillit till elevernas förmåga och stimulerar dem att utvecklas så långt som möjligt

Här bedöms i vilken utsträckning undervisningen präglas av tillit till elevernas förmåga och stimulerar dem att utvecklas så långt som möjligt. Skolinspektionen utgår i sin bedömning från följande kvalitetskriterier:

- Lärarna utformar undervisningen utifrån en hög tillit till elevernas förmåga att prestera. Lärarna utformar undervisningen så att alla elever, utifrån deras kunskapsmässiga nivåer, stimuleras och utmanas att nå så långt som möjligt. Vid behov samverkar lärarna och elevhälsan för att möta och stimulera eleverna utifrån deras kunskapsmässiga nivåer.
- Lärarna stärker elevernas tillit till den egna förmågan genom att ge dem uppmuntran och bekräftelse för sina ansträngningar. Lärarna ger kontinuerlig återkoppling till eleverna om hur de ligger till just nu och om hur de kan arbeta för att utvecklas ännu mer. Lärarna ser till att eleverna får uppleva att de gör framsteg och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna utformar en undervisning som i *flera delar* präglas av tillit till elevernas förmåga och stimulerar dem att utvecklas så långt som möjligt.

Skolinspektionens granskning visar att lärarna delvis ger eleverna stimulans utifrån deras kunskapsmässiga nivåer. Lärarna använder flera metoder i undervisningen för att möta och stimulera eleverna utifrån olika kunskapsnivåer. Alla lärare lyckas dock inte utforma sin undervisning så att eleverna utmanas utifrån sin nivå och alla lärare ger inte eleverna det lärarstöd de är i behov av för att de ska komma vidare i

sitt lärande. Vidare samverkar lärarna endast delvis med elevhälsan för att stimulera eleverna utifrån deras olika kunskapsnivåer. Lärarna utformar undervisningen så att den till viss del ger uttryck för höga förväntningar på elevernas förmåga.

Granskningen visar vidare att lärarna delvis ger eleverna återkoppling och uppmuntran. Lärarna stärker elevernas tillit till den egna förmågan genom att ge dem uppmuntran och bekräftelse för de ansträngningar och framsteg de gör, men låter eleverna endast i viss mån få träning i att själva reflektera över och utvärdera sitt lärande för att de ska få syn på sina framsteg. Alla lärare ger inte heller eleverna kontinuerlig återkoppling anpassad till elevernas behov och kunskapsnivåer som innehåller information om hur eleverna kan utvecklas ännu mer.

Skolinspektionen har identifierat ett utvecklingsområde inom bedömningsområdet. Motiveringen till utvecklingsområdet och rekommendation för fortsatt arbete redogörs för under rubriken *Identifierat utvecklingsområde* nedan.

Motivering

Alla lärare lyckas inte ge eleverna stimulans utifrån deras kunskapsmässiga nivåer

Granskningen visar att lärarna delvis stimulerar eleverna utifrån deras kunskapsmässiga nivåer och till viss del ger dem ett aktivt lärarstöd. I intervjuerna ger eleverna och lärarna flera exempel på att lärarna i utformningen av undervisningen använder texter och arbetsuppgifter som är anpassade till elevernas olika kunskapsnivåer. Vissa lärare beskriver också att de i planeringen av undervisningen anpassar svårighetsgraden till en nivå som de aktuella eleverna kan nå med stöd av läraren. Eleverna ger också exempel på lärare som i hög grad utformar undervisningen i samråd med eleverna för att de ska nå så långt som möjligt. Lärarna och eleverna ger också flera exempel på undervisning där lärarna på olika sätt ger eleverna det lärarstöd de är i behov av för att komma vidare i sin kunskapsutveckling, såsom att de går igenom uppgifter i helklass, stannar upp och repeterar, och förklarar för eleverna på olika sätt för att de ska komma vidare i sitt arbete.

Såväl eleverna som lärarna och specialpedagogen beskriver samtidigt att delar av undervisningen ändå inte ger alla elever stöd och stimulans utifrån den nivå de befinner sig på. Enligt rektorn och lärarna är lärarstödet i första hand fokuserat till de elever som har svårt att uppnå betyget E eller behörighet till gymnasieprogram, medan elever som befinner sig på högre kunskapsnivåer och arbetar med ett svårare material oftare får klara sig själva, ibland under en hel lektion. Eleverna ger exempel på att de under vissa moment blir inaktiva under lång tid och att ansvaret för att utmana sig mot högre betygssteg än E till stor del läggs på eleverna själva. De ger vidare exempel på ämnen där de upplever låg variation, få utmaningar, och

att de vid grupparbeten sätts samman på ett sätt som inte stimulerar lärandet för elever som befinner sig på en högre kunskapsnivå. De ger också exempel på ämnen där de upplever undervisningen som otydlig och ostrukturerad och där lärarens tid går till att hantera ordningsfrågor i klassrummet. Specialpedagogen beskriver också att delar av undervisningen inte kontinuerligt justeras och anpassas till förändringar i elevernas behov av stöd och utmaningar.

Vidare framgår att lärarna endast delvis samverkar med elevhälsan för att stimulera eleverna utifrån deras olika kunskapsnivåer. Lärarna beskriver att det finns forum för samverkan och att elevhälsan ger dem tips på hur de kan arbeta med elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd. Enligt specialpedagogen har lärarna möjlighet att vända sig till hen för stöd även i andra undervisningsfrågor, men enligt hen och lärarna sker det inte i någon större utsträckning.

Granskningen visar vidare att lärarna delvis utformar undervisningen utifrån en hög tillit till elevernas förmåga att prestera. Av intervjuer med lärarna och eleverna framgår exempel på att lärarna visar höga förväntningar på eleverna genom att tydliggöra vad eleverna ska lära sig, ge dem möjlighet till svårare uppgifter och genom att uppmuntra eleverna att utmana sig själva. Samtidigt beskriver eleverna att det är stora skillnader mellan olika ämnen i vilken mån lärarna ställer krav och visar förväntningar på att de ska prestera. De ger exempel på ämnen där lärarna kontinuerligt ställer höga krav på eleverna att vara engagerade på lektionerna och på kort tid skriva texter och lära sig nya ord. De ger också exempel på ämnen där de upplever lärarnas krav som låga, där lärare tillåter elever att vara inaktiva och prata om annat än lektionsinnehållet och inte lär sig så mycket under lektionerna. Enligt specialpedagogen och studie- och yrkesvägledaren finns också exempel på lärare som tenderar att uttrycka låga förväntningar på vissa elevers förmåga och möjligheter att kunna nå godkända betyg.

Eleverna får endast delvis bekräftelse för sina ansträngningar och återkoppling kring hur de kan utvecklas vidare

Granskningen visar att lärarna i de flesta fall ger eleverna uppmuntran och bekräftelse för sina ansträngningar och de framsteg som de gör. Lärarna och eleverna beskriver att de flesta lärarna är generösa med att ge beröm för sådant som eleverna gör bra. De ger exempel på att detta sker individuellt och i grupp, i stunden och efter lektionsslut samt efter att de skrivit en text eller haft prov. Lärarna beskriver att de medvetet uppmärksammar elevernas ansträngningar som ett sätt att skapa motivation samt stärka elevernas utveckling framåt. Eleverna och lärarna beskriver samtidigt att det skiljer sig åt mellan lärarna om och i vilken mån de synliggör elevernas framsteg genom att låta eleverna själva träna på att själva reflektera över och utvärdera sitt lärande. Vissa lärare ger exempel på metoder de använder i sina undervisningsämnen, såsom att eleverna får utvärdera sitt lärande i slutet av olika arbetsområden eller att de får värdera sin egen utveckling inom ett

enskilt moment genom att föra dagbok. Enligt eleverna förekommer det att lärarna ställer frågor till dem kring vad de lärt sig efter en genomförd uppgift, men de ger i övrigt få exempel på att de i undervisningen får reflektera över och utvärdera sitt eget lärande.

Granskningen visar vidare att alla lärare inte ger eleverna kontinuerlig återkoppling anpassad till elevernas behov och kunskapsnivåer. Enligt eleverna är lärarna bra på att tydliggöra vilka mål de arbetar mot och förklara vad som krävs för att nå betyget E i de olika ämnena. De berättar samtidigt att alla lärare inte konkretiserar vad som krävs för att nå högre betygssteg än E. Eleverna beskriver också att de i vissa ämnen får återkoppling av lärarna kontinuerligt, skriftligt och muntligt, om hur de ligger till och vad de kan göra för att nå längre. De ger dock även exempel på ämnen där de inte ges sådan återkoppling, där ansvaret att ta reda på hur de ligger till och vad de kan förbättra läggs på eleverna själva, och där betyget i vissa fall kommer som en överraskning. De ger också exempel på ämnen där återkoppling sker som en punktinsats sent under terminen och att de då inte hinner utveckla sitt arbete utifrån lärarnas kommentarer. Enligt lärarna finns inte några gemensamma förhållningssätt bland dem avseende arbetet med återkoppling till eleverna om hur de ligger till och kan utvecklas vidare. Enligt rektorn och lärarna är lärarnas fokus i första hand också inriktat mot att eleverna ska nå betygssteget E.

Bedömningsområde 2: Förutsättningar för en undervisning som förmedlar tillit till elevernas förmåga och ger dem möjlighet att utvecklas så långt som möjligt

Här bedöms i vilken utsträckning rektorn skapar förutsättningar för en undervisning som förmedlar tillit till elevernas förmåga och ger dem möjlighet att utvecklas så långt som möjligt. Skolinspektionen utgår i sin bedömning från följande kvalitetskriterier:

- Rektorn är väl insatt i hur skolans lokala kontext¹ kan präglade skolpersonalens, vårdnadshavarnas och elevernas förväntningar och inställning till skolarbete. Rektorn agerar vid behov för att förändra en låg förväntansbild. Rektorn försäkrar sig om att skolans personal förmedlar tillit till elevernas förmåga i syfte att stärka elevernas engagemang för skolarbetet.
- Rektorn ser till att det finns ett skolgemensamt utvecklingsarbete kring elevernas kunskapsutveckling. Efter uppföljningar av elevresultat och

¹ Det omgivande samhället.

skolans arbetsprocesser vidtar rektor vid behov åtgärder för att alla elever ska ges möjlighet att nå så långt som möjligt. Rektorn förmedlar att det är skolans ansvar att se till att eleverna ges förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn i *flera delar* skapar förutsättningar för en undervisning som förmedlar tillit till elevernas förmåga och ger dem möjlighet att utvecklas så långt som möjligt.

Skolinspektionens granskning visar att rektorn delvis verkar för att skapa engagemang för skolarbetet hos personal, vårdnadshavare och elever. Rektorn har kännedom om skolans lokala kontext och hur den påverkar skolpersonalens, vårdnadshavarnas och elevernas inställning till skolarbetet. Rektorn arbetar också för att motverka en låg förväntansbild hos vårdnadshavarna genom att verka för ett förtroendefullt samarbete med hemmen, men förmedlar endast delvis till personalen att deras bemötande och förväntningar har betydelse för elevernas engagemang och inställning till skolarbetet. Rektorn behöver därför i högre utsträckning verka för att all personal ska förmedla tillit till elevernas förmåga i syfte att stärka deras engagemang för skolarbetet.

Granskningen visar vidare att rektorn endast delvis skapar förutsättningar för en undervisning som ger eleverna möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Rektorn bedriver ett skolgemensamt utvecklingsarbete kring elevernas kunskapsutveckling där hen involverar skolpersonalen i uppföljning och analys av elevernas kunskapsutveckling. Rektorn följer upp skolans arbetsprocesser, elevernas kunskapsresultat och efterfrågar elevernas upplevelser av undervisningen. Rektorn analyserar dock endast delvis elevernas kunskapsresultat för att ta fram underlag för att utveckla undervisningen, vilket leder till att skolan till viss del saknar underlag för att utveckla undervisningen så att alla elever kan nå så långt som möjligt.

Skolinspektionen har identifierat ett utvecklingsområde inom bedömningsområdet. Motiveringen till utvecklingsområdet och rekommendationer för fortsatt arbete redogörs för under rubriken *Identifierade utvecklingsområden* nedan.

Motivering

Rektorn skapar engagemang för skolarbetet genom att uppmärksamma den lokala kontextens betydelse och motverka en låg förväntansbild

Granskningen visar att rektorn är insatt i hur skolans lokala kontext kan präglade skolpersonalens, vårdnadshavarnas och elevernas förväntningar och inställning till skolarbete. Som exempel beskriver rektorn att hen ser ett samband mellan utmanade socioekonomiska förutsättningar och en negativ inställning till

skolarbete hos eleverna och vårdnadshavarna. Hen beskriver att utmanande socioekonomiska förutsättningar i vissa fall medför att vårdnadshavarna och deras barn saknar ett engagemang för skolan, och att omotiverade elever tenderar att också påverka andra elever negativt. Rektorn beskriver vidare att hen i samtal med personalen och i de diskussioner som förs under personalmöten är uppmärksam på personalens inställning och förväntningar på elever. Rektorn berättar att hen därigenom har kännedom om att alla lärare inte uttrycker höga förväntningar på elever på ett sätt som förmedlar tillit till deras förmåga.

Granskningen visar att rektorn delvis arbetar för att motverka en låg förväntansbild. Rektorn, specialpedagogen och studie- och yrkesvägledaren beskriver att rektorn verkar för ett förtroendefullt samarbete med hemmen genom att skolan har täta och regelbundna möten med vårdnadshavarna, både fysiskt och digitalt. Vårdnadshavarna erbjuds också att delta i verksamheten och uppmuntras att framföra eventuella synpunkter om skolan till skolpersonalen och inte till sina barn. Rektorn beskriver också att skolan arbetar för att motverka negativa kamrateffekter bland eleverna genom att identifiera och stötta de elever som skapar oro och påverkar andra elever negativt i skolarbetet. Enligt rektorn är det viktigt att personalen uttrycker höga förväntningar på eleverna, bland annat för att minska risken för att eleverna ska påverkas negativt av kamrateffekter. Enligt såväl rektorn som lärarna samt specialpedagogen och studie- och yrkesvägledaren för rektorn också återkommande samtal med personalen för att förmedla en elevsyn som bygger på att alla elever har förmågan att lyckas i skolan. Samtidigt beskriver rektorn och personalen att skolan i hög grad fokuserar på att alla elever ska nå betygssteget E, och enligt rektorn avsätts inte tid för att diskutera hur elever som ligger på högre kunskapsmässiga nivåer kan utmanas för att nå ännu längre.

Rektorn skapar endast delvis förutsättningar för elevernas möjlighet till kunskapsutveckling

Granskningen visar att rektorn följer upp elevernas kunskapsresultat och skolans arbetsprocesser samt involverar lärarna och övrig personal i uppföljnings- och analysarbetet. Av intervju med rektorn och personalen samt det dokumenterade kvalitetsarbete som Skolinspektionen tagit del av inför granskningen framgår att rektorn efter avslutat läsår följer upp elevernas behörighet till gymnasieskolan, genomsnittligt meritvärde och andel elever som uppnått kunskapskraven i alla ämnen. Rektorn följer även upp resultaten uppdelat på svensk respektive utländsk bakgrund, och utifrån kön. Lärarna och specialpedagogen berättar vidare att rektorn involverar dem i arbetet med att följa upp och analysera elevernas kunskapsresultat. Lärarna ger exempel på att de i arbetslaget sammanställer elevernas betyg i varje ämne, på grupp- och individnivå, samt andel elever som höjt respektive sänkt sina betyg jämfört med föregående termin. Enligt rektorn tar hen del av lärarnas sammanställningar, och i slutet av höstterminen gör skolan individuella handlingsplaner för de elever som inte nått betygssteget E. Av

intervjuer med skollädaingen och eleverna framgår att rektorn som underlag för att utveckla undervisningen också efterfrågar elevernas synpunkter, exempelvis genom elevenkäter och genom samtal med eleverna under deras morgonsamlingar.

Granskningen visar vidare att rektorn endast delvis analyserar och söker förklaringar till elevernas kunskapsresultat i faktorer som skolan kan påverka för att ta fram underlag för att utveckla undervisningen. Lärarna ger exempel på att rektorn i slutet av läsåret involverar personalen i analys av hur kunskapsresultaten påverkats av undervisningens genomförande, först individuellt och därefter gemensamt inom respektive undervisningsämne. Enligt rektorn och personalen för rektorn också återkommande diskussioner med personalen kring hur skolans arbetsprocesser kan förbättras. Av intervjuer med rektorn och lärarna framgår att analysarbetet i huvudsak är fokuserat till att få så många elever som möjligt att nå betyget E och gymnasiebehörighet samt att identifiera elever som riskerar att inte nå betyget E. Enligt rektorn avsätter skolan dock inte tid för att diskutera hur elever som nått högre betygssteg kan utvecklas ännu längre, även om det förekommer. Skolans dokumenterade analyser av elevernas kunskapsresultat är också grunda. Någon övergripande analys med jämförelser mellan ämnen, över tid eller med riksgenomsnitt framgår exempelvis inte och analyserna synliggör inte heller vad i undervisningen och övriga arbetsprocesser som påverkat och orsakat resultaten. Enligt lärarna leder inte heller skolans analysarbete fram till något gemensamt arbete för att utveckla undervisningen. Enligt rektorn ligger ansvaret för att utveckla undervisningen i hög grad på lärarna själva, även om skolan också ingår i ett kommunövergripande beslutat utvecklingsprojekt avseende språkutvecklande arbetssätt.

Bedömningsområde 3: Inslag i undervisningen som syftar till att vidga elevernas perspektiv på möjliga studie- och yrkesval

Här bedöms i vilken utsträckning inslag som syftar till att vidga elevernas perspektiv på möjliga studie- och yrkesval integreras i undervisningen. Skolinspektionen utgår i sin bedömning från följande kvalitetskriterium:

- Lärarna förmedlar en positiv syn på skolarbete och betydelsen av skolarbete för elevernas framtida studie- och yrkesval. Lärarna integrerar studie- och yrkesvägledningen i undervisningen och bidrar därigenom till att synliggöra faktorer² som kan påverka studie- och yrkesval. Lärarna visar i undervisningen upp en bred vy av möjliga studie- och yrkesval.

² Såsom socioekonomisk bakgrund, kön och kulturell bakgrund.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna i *flera delar* integrerar inslag i undervisningen som syftar till att vidga elevernas perspektiv på möjliga studie- och yrkesval.

Granskningen visar att lärarna endast i viss mån förmedlar en positiv syn på skolarbete i relation till elevernas framtida studie- och yrkesval. Lärarna kopplar i begränsad utsträckning samman skolämnena med vägledning inför elevernas framtida val och visar endast i viss mån på skolarbetets betydelse för elevernas framtidsutsikter. Vidare visar lärarna till viss del på en variation av utbildningsvägar, yrken och branscher. Lärarna ger dock eleverna begränsade möjligheter att i undervisningen utveckla förmågan att göra medvetna och välinformerade val. Lärarna problematiserar och visar i liten mån på alternativ till traditionella föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund som kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval.

Lärarna behöver därför utveckla arbetet med att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Rektorn behöver också skapa förutsättningar för detta, se vidare under rubriken *Identifierade utvecklingsområden* nedan.

Motivering

Lärarna skapar delvis en positiv syn på skolarbete genom att framhålla skolarbetets betydelse för elevernas framtida studie- och yrkesval

Granskningen visar att lärarna i begränsad utsträckning kopplar samman skolämnena med vägledning inför elevernas framtida val och endast i viss mån visar på skolarbetets betydelse för elevernas framtidsutsikter. I intervjuer med såväl elever som lärare framkommer att det skiljer sig mycket åt mellan lärare och ämnen om och i vilken mån de drar paralleller mellan undervisningens innehåll och möjliga studie- och yrkesval. Vissa lärare beskriver ett medvetet arbete med att i planeringen och genomförandet av sin undervisning berätta om utbildningar och yrken kopplade till ämnet. Vissa andra lärare berättar att samtal om studier och yrken endast förekommer i undervisningen i det fall elever ställer frågor till lärarna kring läraryrket eller ifrågasätter meningen med att lära sig undervisningens innehåll. Eleverna beskriver också att några lärare återkommande i undervisningen berättar om vikten av utbildning och om olika yrken kopplade till sina undervisningsämnen, medan att det i övriga ämnen förekommer sällan eller inte alls. Enligt vissa lärare sker samtal om elevernas framtida studie- och yrkesval främst i samband med praktisk arbetslivsorientering (prao) och när eleverna ska göra sitt gymnasieval. Eleverna och lärarna ger också få exempel på att lärarna tar reda på vilka eventuella mål eleverna har vad gäller framtida studie- och yrkesval eller ger dem utrymme i undervisningen att formulera sådana mål.

Lärarna visar till viss del upp en variation av möjliga studie- och yrkesval, men synliggör i liten mån faktorer som kan påverka elevernas studie- och yrkesval

Granskningen visar att lärarna till viss del visar på en variation av utbildningsvägar, yrken och branscher. Lärarna ger dock eleverna begränsade möjligheter att i undervisningen utveckla förmågan att göra medvetna och välinformerade val. Av intervjuer med lärarna och eleverna framgår att eleverna i vissa klasser får möta en bredd av olika yrken genom yrkesfilmer. Lärarna berättar att de visade yrkesfilmer för eleverna när de under pandemin inte kunde genomföra sin prao på arbetsplatser. Enligt eleverna och lärarna har därefter vissa mentorer, men inte andra, fortsatt att visa sina elever yrkesfilmer under morgonsamlingar. Elever från en klass berättar att de under sin högstadietid sett yrkesfilmer regelbundet minst en gång varje vecka, att de därigenom fått information om en stor bredd av olika yrken. Elever från en annan klass berättar att de inte sett sådana yrkesfilmer alls. Några lärare beskriver att de bedriver ett medvetet arbete med att i sin ämnesundervisning visa elever i årskurserna 8 och 9 en bredd av olika utbildningar och yrken. En lärare berättar att de flesta eleverna inte vet vilka olika typer av utbildningar och yrken som finns, och att hen därför brukar visa på en variation av olika gymnasie-, högskole-, och universitetsutbildningar med koppling till sina undervisningsämnen. Hen beskriver att hen i detta arbete medvetet försöker vidga elevernas perspektiv utifrån faktorer i skolans kontext, såsom att det i kommunen saknas möjligheter till högskoleutbildning. Enligt såväl läraren som eleverna har läraren i undervisningen exempelvis berättat om yrken som ingenjör, doktorand och professor och även problematiserat kring könsstereotypa val av utbildningar och yrken. Enstaka lärare beskriver också ett medvetet arbete för att eleverna från årskurs 7 ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att göra medvetna val. Detta sker genom att de avsätter tid för reflektion och diskussion med eleverna kring deras drömmar och framtidsmål. Andra lärare beskriver att de inte planerar för sådana inslag i sin undervisning, och vissa lärare beskriver att de i sin undervisning inte alls arbetar för att vidga elevernas perspektiv på studier och yrken. Enligt eleverna förekommer också få exempel på att de i undervisningen ges utrymme att prata om eller reflektera kring studier och yrken eller får möta eller läsa om personer som gjort yrkesval som bryter mot traditionella val.

Bedömningsområde 4: Förutsättningar för ett arbete som syftar till att vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval

Här bedöms i vilken utsträckning rektorn skapar förutsättningar för ett arbete som syftar till att vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval. Skolinspektionen utgår i sin bedömning från följande kvalitetskriterium:

- Rektorn förmedlar betydelsen av att elever får en bred bild av möjliga studie- och yrkesval, till såväl studie- och yrkesvägledaren som till lärarna. Rektorn ger förutsättningar för en vägledning som är integrerad i undervisningen och som vidgar elevers perspektiv.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn i *låg utsträckning* skapar förutsättningar för ett arbete som syftar till att vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval.

Granskningen visar att rektorn i liten mån förmedlar betydelsen av att ge eleverna en bred bild av möjliga studie- och yrkesval. Rektorn organiserar i begränsad utsträckning studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att möta en variation av olika företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet. Rektorn förmedlar också i liten mån till personalen att det är skolans uppdrag att vidga elevernas perspektiv för att ge dem goda förutsättningar att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval. Rektorn ser inte heller till att studie- och yrkesvägledningen verkar för att elevernas studie- och yrkesval inte ska begränsas av föreställningar om kön eller av social eller kulturell bakgrund. Vidare ger rektorn endast i liten mån förutsättningar för en integrerad studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Rektorn har inte tydliggjort ansvarsfördelningen i skolans arbete med studie- och yrkesvägledning och försäkrar sig inte om att lärarna är införstådda med att de ska integrera studie- och yrkesvägledningen i sina undervisningsämnen. Rektorn följer heller inte upp om lärarna har relevant kompetens inom området, och ser inte till att studie- och yrkesvägledarens kompetens används som resurs för lärarna i arbetet med att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen.

Skolinspektionen har identifierat ett utvecklingsområde inom bedömningsområdet. Motiveringen till utvecklingsområdet och rekommendationer för fortsatt arbete redogörs för under rubriken *Identifierade utvecklingsområden* nedan.

Motivering

Rektorn förmedlar i liten mån betydelsen av att eleverna får en bred bild av möjliga studie- och yrkesval

Granskningen visar att rektorn i begränsad utsträckning organiserar studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att möta en variation av olika företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet. Rektorn, eleverna och personalen ger enstaka exempel på att skolan anordnat studiebesök på företag. De ger också exempel på att skolan på personalens initiativ bjudit in företrädare från kommunens arbetsmarknadsenhet som berättat om gymnasiet och om hur sysselsättningsgraden i kommunen ser ut. Enligt lärarna är det svårt för eleverna

att hitta praoplats på någon annan arbetsplats än de redan känner till, även om de uppmuntrar elever att välja arbetsplatser och yrken de är intresserade av. Enligt rektorn har det på skolan inte förts några diskussioner kring att elevernas prao ska hjälpa eleverna att upptäcka nya yrken. Elever i vissa klasser ges dock en bred bild av olika yrken genom att vissa mentorer på eget initiativ visar dem yrkesfilmer under morgonsamlingar.

Granskningen visar vidare att rektorn i liten mån förmedlar till skolans personal att det är skolans uppdrag att vidga elevernas perspektiv och ge dem goda förutsättningar att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval. Enligt rektorn och lärarna uttrycker rektorn ett stort engagemang och intresse för eleverna och deras framtid. Rektorn beskriver också ett stort engagemang för att elever med utländsk bakgrund ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden, och skolan ingår sedan nyligen i ett nätverk tillsammans med andra skolor för att utveckla arbetet kring detta. Enligt rektorn, lärarna och studie- och yrkesvägledaren har rektorn dock inte på något tydligt sätt förmedlat till skolans personal att det är hela skolans uppdrag att vidga elevernas perspektiv för att de ska kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval.

Såväl rektorn som lärarna samt studie- och yrkesvägledaren berättar att det inte heller finns något uttalat, sammanhållet eller målinriktat arbete på skolan för att elevernas studie- och yrkesval inte ska begränsas av föreställningar om kön eller av social eller kulturell bakgrund eller för att motverka en svag utbildningstradition. Lärarna berättar att det inte finns någon plan för hur skolans arbete med studie- och yrkesvägledning ska bedrivas och att rektorn inte heller driver några frågor som berör sådant arbete. Enligt studie- och yrkesvägledaren har det på skolan heller inte förts några gemensamma diskussioner kring hur skolan kan arbeta för att vidga elevernas perspektiv, och skolan har inte något tydligt arbete vad gäller att förmedla betydelsen av skolarbete för elevernas framtida studie- och yrkesval och problematisera kring traditionella föreställningar. Enligt rektorn förlitar hen sig i hög grad på studie- och yrkesvägledarens insatser när det kommer till skolans arbete med att ge eleverna en bred bild av möjliga studie- och yrkesval och att eleverna ska kunna fatta väl underbyggda beslut om sina framtida studier och yrken.

Rektorn ger endast i liten mån förutsättningar för en integrerad studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Granskningen visar att rektorn i liten mån ger lärarna och studie- och yrkesvägledaren förutsättningar att bedriva en integrerad studie- och yrkesvägledning som bidrar till att vidga elevernas perspektiv. Enligt såväl skolledningen som lärarna samt studie- och yrkesvägledaren har rektorn inte tydliggjort ansvarsfördelningen i skolans arbete med studie- och yrkesvägledning, inte uttalat att studie- och yrkesvägledning ska bedrivas integrerat i undervisningen, och inte heller försäkrat sig om att lärarna är införstådda med att

de ska integrera studie- och yrkesvägledningen i sina undervisningsämnen. Det skiljer sig också åt mellan lärarna om och i vilken mån de ser studie- och yrkesvägledning som sitt uppdrag. Enligt rektorn och lärarna har rektorn inte heller inventerat lärarnas kompetens avseende studie- och yrkesvägledning. Rektorn ser heller inte till att studie- och yrkesvägledarens kompetens används som resurs för lärarna i arbetet med att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Enligt studie- och yrkesvägledaren har rektorn inte heller uttryckt sådana förväntningar, och hen känner inte heller till i vilken mån lärarna integrerar studie- och yrkesvägledning i sin undervisning. Rektorn, lärarna och studie- och yrkesvägledaren berättar också att det saknas mötesforum och strukturerade former för samverkan med mellan lärarna och studie- och yrkesvägledaren avseende frågor specifikt rörande studie- och yrkesvägledning. .

Studie- och yrkesvägledaren berättar att hen i sin tjänst ansvarar för studie- och yrkesvägledning på flera skolor och att det därigenom finns begränsningar i hens tidsmässiga förutsättningar för att kunna fullgöra uppdraget. Hens arbete på Alftaskolan 7–9 är därför fokuserat till punktinsatser såsom individuella samtal och administration kring gymnasieansökningar avseende elever i årskurs 9 samt till vissa informationstillfällen i årskurserna 7–9.

Identifierade utvecklingsområden

Stimulera eleverna att utvecklas så långt som möjligt och stärka elevernas tillit till den egna förmågan

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom de områden som granskats bedömer Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla sin undervisning så att alla elever ges lärarstöd samt stimulans och utmaningar utifrån sina kunskapsmässiga nivåer. Vidare behöver lärarna ge eleverna kontinuerlig återkoppling som innehåller information om elevernas styrkor och hur de kan utvecklas mot målen.

Av granskningen framgår att lärarna till viss del utformar undervisningen så att den ger uttryck för höga förväntningar på elevernas förmåga. Alla lärare utformar dock inte sin undervisning så att eleverna utmanas utifrån sina kunskapsmässiga nivåer och alla lärare ger inte eleverna det lärarstöd de är i behov av för att de ska komma vidare i sitt lärande. Lärarna samverkar endast delvis med elevhälsan för att stimulera eleverna utifrån deras olika kunskapsmässiga nivåer. Vidare ger inte alla lärare eleverna kontinuerlig återkoppling anpassad till elevernas behov och kunskapsnivåer som innehåller information om hur eleverna kan utvecklas ännu mer. Lärarna ger eleverna få möjligheter att själva reflektera över och utvärdera sitt lärande för att synliggöra deras framsteg.

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.³

Av läroplanen framgår att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen.⁴ Även elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås eller de kravnivåer som gäller ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.⁵ Undervisningen kan därför aldrig utformas lika för alla.

Vidare ska läraren stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan.⁶ Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga samt upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt.⁷

Skolinspektionen rekommenderar att lärarna utvecklar arbetet med att utforma undervisningen så att alla elever ges lärarstöd samt stimulans och utmaningar utifrån sin nivå. I detta arbete behöver vissa lärare i högre grad visa höga förväntningar på eleverna och utforma undervisningen så att eleverna stimuleras och utmanas att nå så långt som möjligt. Det kan exempelvis handla om att tillhandahålla mer avancerade uppgifter när eleverna når en viss nivå eller blir klara med vissa uppgifter. Lärarna kan även utveckla uppgifter som ger möjlighet till såväl breddning som fördjupning och låta eleverna samtala om frågor vars syfte är att bidra till reflektion och problematisering, både ämnesmässigt och tankemässigt. Vissa lärare behöver också utveckla arbetet med att ge eleverna kontinuerlig återkoppling om hur de ligger till just nu och om hur de kan arbeta för att utvecklas ännu mer. Exempelvis kan lärarna ge eleverna återkoppling genom att beskriva deras styrkor och utvecklingsbehov i relation till specifika mål eller uppgifter. För att eleverna ska få uppleva att de gör framsteg och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt är det också viktigt att lärarna ger eleverna

³ 1 kap. 4 § och 3 kap. 2 § skollagen (2010:800).

⁴ Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.

⁵ 3 kap. 2 § skollagen.

⁶ Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper.

⁷ Ibid.

möjlighet att få träning i att själva reflektera över och utvärdera sitt lärande och sina målsättningar.

- Rektorn behöver i högre grad skapa förutsättningar för lärarna att bedriva en undervisning som ger eleverna möjlighet att utvecklas så långt som möjligt. Detta innefattar att utveckla arbetet med att analysera vad i skolans arbete som påverkar och orsakar elevernas kunskapsresultat, som underlag för att utveckla undervisningen. Det innefattar också att säkerställa att det som framkommer i analysen leder till reella utvecklingsåtgärder som gynnar undervisningen.

Av granskningen framgår att rektorn till viss del analyserar vad som påverkar och orsakar skolans kunskapsresultat, som underlag för att utveckla undervisningen så att alla elever ska nå så långt som möjligt. Fokus för utvecklingsarbetet är dock att identifiera elever som inte nått minst betyget E och behörighet till gymnasieprogram, och inte att alla elever ska ges möjlighet att nå så långt som möjligt. Någon övergripande analys med jämförelser mellan ämnen, över tid eller med riksgenomsnitt framgår exempelvis inte och analyserna synliggör inte heller vad i undervisningen och övriga arbetsprocesser som påverkat och orsakat resultaten. Därmed synliggörs inte heller vad det är skolan behöver utveckla i sitt arbete och vilka utvecklingsinsatser som behöver genomföras. Därtill framgår att rektorn har kännedom om att alla lärare inte utformar undervisningen utifrån en hög tillit till elevernas förmåga att prestera. Skolans analysarbete leder i liten mån fram till ett gemensamt arbete för att utveckla undervisningen, utan ansvaret för att utveckla undervisningen ligger i hög grad på lärarna själva.

Av läroplanen framgår att rektorn som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att undervisningen och för att elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får den ledning och stimulans de behöver. Vidare har rektorn ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen.⁸

Skolinspektionen rekommenderar att rektorn i högre grad skapar förutsättningar för lärarna att bedriva en undervisning som ger alla elever möjlighet att utvecklas så långt som möjligt. Det innefattar att utveckla arbetet med att analysera vad som påverkar och orsakar skolans kunskapsresultat som underlag för att utveckla undervisningen så att den ger förutsättningar för samtliga elever att nå så långt

⁸ Lgr22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar.

som möjligt i sin kunskapsutveckling. Genom att relatera skolans arbetsprocesser till identifierade skillnader i kunskapsresultat för olika elevgrupper, såsom utifrån kön, föräldrars utbildningsnivå eller elevernas bakgrund, kan skolan söka förklaringar till kunskapsresultaten i faktorer som skolan kan påverka. Skolinspektionen rekommenderar vidare att rektorn säkerställer att det som framkommer i analysen av elevernas kunskapsresultat, skolans arbetsprocesser och förutsättningar för elevernas lärande leder till reella utvecklingsåtgärder som gynnar undervisningen. Åtgärderna kan exempelvis handla om organisationsförändringar, samverkan samt kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte kring undervisningsnära frågor.

Vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom de områden som granskats bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn behöver i högre grad förmedla till lärarna att de ska integrera studie- och yrkesvägledning i sina undervisningsämnen och försäkra sig om att de gör detta. Rektorn behöver skapa förutsättningar för detta arbete genom att tydliggöra sina förväntningar, inventera lärarnas behov av kompetensutveckling samt säkerställa att studie- och yrkesvägledarens kompetens används som en resurs för lärarna i arbetet med integreringen. Rektorn behöver även i högre grad förmedla att det är hela skolans uppdrag att vidga elevernas perspektiv samt se till att skolans studie- och yrkesvägledning verkar för att elevernas studie- och yrkesval inte begränsas av föreställningar om kön eller av social eller kulturell bakgrund.

Av granskningen framgår att lärarna i viss mån integrerar inslag i undervisningen som syftar till att vidga elevernas perspektiv på möjliga studie- och yrkesval. Lärarna kopplar i begränsad utsträckning samman skolämnena med vägledning inför elevernas framtida val och visar endast i viss mån på skolarbetets betydelse för elevernas framtidsutsikter. Lärarna visar till viss del på en variation av utbildningsvägar, yrken och branscher. Lärarna ger dock eleverna begränsade möjligheter att i undervisningen utveckla förmågan att göra medvetna och välinformerade val.

Av granskningen framgår också att rektorn i låg utsträckning skapar förutsättningar för ett arbete som syftar till att vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval. Rektorn förmedlar inte på något tydligt sätt betydelsen av att eleverna får en bred bild av möjliga studie- och yrkesval. Rektorn organiserar i begränsad utsträckning studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att möta en variation av olika företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet och ser inte till att studie- och yrkesvägledningen verkar för att elevernas studie- och yrkesval inte ska begränsas av föreställningar om kön eller av social eller kulturell bakgrund. Rektorn har heller inte tydliggjort ansvarsfördelningen i skolans arbete

med studie- och yrkesvägledning och inte försäkrat sig om att lärarna är införstådda med att de ska integrera studie- och yrkesvägledningen i sina undervisningsämnen. Rektorn säkerställer inte heller att lärarna har kompetens inom området, och ser inte till att studie- och yrkesvägledarens kompetens används som resurs för lärarna i implementeringsarbetet.

Enligt läroplanen ska skolan ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.⁹ Skolans mål är att varje elev kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden och har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Alla som arbetar i skolan ska bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av könstillhörighet eller av social eller kulturell bakgrund. Läraren ska bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning. Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen samt vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.¹⁰ Av Skolverkets kunskapsöversikt *Att välja för framtiden*. Skolans stöd genom vägledning och lärande¹¹ framgår att en framgångsrik studie- och yrkesvägledning innehåller såväl individuell som generell vägledning samt att den integreras i ordinarie undervisning.

Skolan har ett ansvar för att motverka könsmönster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav/förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt.¹² Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmönster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor.¹³ Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter, samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor.¹⁴

Rektorn har det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen och, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning.¹⁵

⁹ Lgr 22, avsnitt 2.2 Kunskaper.

¹⁰ Lgr22, avsnitt 2.6 Skolan och omvärlden.

¹¹ Skolverket (2020). *Att välja för framtiden. Skolans stöd genom vägledning och lärande*.

¹² Lgr22, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.

¹³ Lgr22, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.

¹⁴ Lgr22, avsnitt 2.1 Normer och värden.

¹⁵ Lgr 22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar.

Enligt Skolverket bör rektorn se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas. Personalen måste skaffa sig aktuell kunskap om vilka faktorer som påverkar elevers val, vilka föreställningar elever har kring framtida studier och yrken samt hur de faktorerna samverkar.¹⁶

Skolinspektionen rekommenderar att rektorn ger förutsättningar för lärarna att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen genom att tydliggöra skolans uppdrag avseende studie- och yrkesvägledning, inventera och tillgodose lärarnas kompetens inom området samt förtydliga hur studie- och yrkesvägledarens kompetens ska användas som stöd för lärarna med att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Studie och yrkesvägledaren kan stödja lärarna genom att sprida kunskap, initiera verksamhet, delta i planeringen av undervisningen och genomföra vissa undervisningsinslag tillsammans med lärarna. Vidare rektorn organiserar studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att möta en variation av olika företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet. I detta arbete behöver rektorn i högre grad verka för att elevernas studie- och yrkesval inte ska begränsas av föreställningar om kön eller av social eller kulturell bakgrund. Rektorn kan exempelvis utforma konkreta mål för arbetet med att motverka traditionella föreställningar som begränsar elevernas val och organisera studie- och yrkesvägledningen så att skolans arbetslivskontakter bidrar till att utmana traditionella föreställningar. Genom ett medvetet och målinriktat arbete med studie- och yrkesvägledning i undervisningen kan eleverna inte bara ges bättre förutsättningar att utveckla sin valkompetens utan också nå ökad motivation till skolarbete.

Skolinspektionen vill i detta sammanhang påminna huvudmannen om att det är huvudmannens ansvar att se till att det finns tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Studie- och yrkesvägledaren ska vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

För detta utvecklingsområde kan Skolverkets forskningsöversikt *Att välja för framtiden. Skolans stöd genom vägledning och lärande*¹⁷ och modulen Studie- och yrkesvägledning i undervisningen åk F-9, då särskilt *Del 4. Normkritiska perspektiv på studie- och yrkesvägledning i undervisningen*, vara värdefulla att använda.¹⁸

¹⁶ Skolverket (2013), *Skolverkets allmänna råd med kommentarer. Arbete med studie- och yrkesvägledning*, s. 20 och 24.

¹⁷ Skolverket (2020). *Att välja för framtiden. Skolans stöd genom vägledning och lärande*.

¹⁸ <https://larportalen.skolverket.se/#/modul/3d-skola-och-arbetsliv/Grundskola/931-studie-yrkesvagledning>

På Skolinspektionens vägnar,

Beslutet har fattats av Caroline Engskär, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Lena Johansson. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Stina Johansson deltagit.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Underlag för bedömning

Skolinspektionen har genomfört en tematisk kvalitetsgranskning av Alftaskolan 7–9 under vårterminen 2023. Vid intervjuerna har information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten inhämtats. Intervjuerna genomfördes av utredarna Lena Johansson och Stina Johansson.

Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever i årskurserna 8 och 9.
- Två gruppintervjuer med lärare i årskurserna 7–9.
- En intervju med personal som har specialpedagogisk kompetens samt skolans studie- och yrkesvägledare.
- En intervju med skolans rektor.
- Dokumentstudier. Dels de dokument som begärts in från huvudmannen och skolan samt officiell statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från intervjuerna för faktakontroll.

Fakta om granskad verksamhet

Alftaskolan 7–9 är en kommunal grundskola belägen i Ovanåkers kommun. Skolenheten omfattar totalt 147 elever i årskurserna 7–9. Eleverna är indelade i tre parallella klasser i årskurs 7 och två parallella klasser i årskurserna 8 och 9. Vid skolenheten arbetar 20 undervisande lärare, varav 15 är legitimerade och 9 saknar behörighet i ett eller flera av sina undervisningsämnen. Skolenheten har tillgång till en specialpedagog som arbetar heltid och en speciallärare, som för närvarande arbetar 50 procent av en heltidstjänst. Skolan har också tillgång till en studie- och yrkesvägledare som har en behörighetsgivande utbildning och arbetar 40 procent av en heltidstjänst riktat mot fyra skolenheter i Alfta, varav till största del mot årskurserna 7–9 på Alftaskolan. Resterande del av sin heltidstjänst arbetar hen mot skolenheter i Edsbyn. Skolenheten leds av en rektor, och lärarna är organiserade i ett mentorslag samt i årskursövergripande ämneslag.

Vad gäller skolans socioekonomiska förutsättningar tillhör kommunen "socioekonomiskt blandade områden", enligt Delmos segregationsbarometer framtagen år 2021. Andelen invånare i kommunen i åldern 16–64 år som har eftergymnasial utbildning är enligt Statistikmyndigheten SCB 20 procent, vilket kan jämföras med motsvarande andel i riket som är 37 procent. Sett till de fyra senaste åren har andelen av skolenhetens elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning sjunkit från 38 till 35 procent, enligt Skolverkets offentliga statistik. Detta

kan jämföras med motsvarande andel i riket som under samma tidsperiod stigit från 59 till 62 procent.

Enligt Skolverkets offentliga statistik var det genomsnittliga meritvärdet för eleverna vid Alftaskolan 7–9 läsåret 2021/22 205,5, vilket kan jämföras med det genomsnittliga meritvärdet för elever i riket som var 229,2. Sett till olika elevgrupper nådde skolans flickor 237,4 i genomsnittligt meritvärde och pojkar 170,8, vilket kan jämföras med motsvarande resultat i riket som var 240,3 respektive 218,8.

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer (26 kap. 20 § skollagen). Nedan redovisas de mål och riktlinjer som är relevanta för den här granskningen.

Stimulera eleverna att utvecklas så långt som möjligt och stärka elevernas tillit till den egna förmågan

Skollagen

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.¹⁹

Läroplanen för grundskolan

Av läroplanen framgår att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen.²⁰ Även elever som lätt når de betygsriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.²¹ Undervisningen kan därför aldrig utformas lika för alla.

Av läroplanen framgår vidare att skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende.²² Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet.²³

Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande. Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Strävan ska vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig roll. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna

¹⁹ 1 kap. 4 § och 3 kap. 2 § skollagen (2010:800).

²⁰ Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.

²¹ 3 kap. 2 § skollagen.

²² Lgr22, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.

²³ Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper.

växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.²⁴

Läraren ska stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan.²⁵ Läraren ska vidare: ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga samt upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt.²⁶

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, kriterierna för bedömning av kunskaper och betygskriterierna. Rektorn har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får den ledning och stimulans de behöver. Vidare har rektorn ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen.²⁷

Vidga elevernas perspektiv på framtida studie- och yrkesval

Skollagen

Enligt skollagen ska elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses.²⁸

Läroplanen för grundskolan

I läroplanen anges att skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.²⁹ Skolans mål är att varje elev kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden och har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Alla som arbetar i skolan ska bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av könstillhörighet eller av social eller kulturell bakgrund. Läraren ska bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning. Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska informera och vägleda

²⁴ Lgr22, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande.

²⁵ Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper.

²⁶ Ibid.

²⁷ Lgr22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar.

²⁸ 2 kap. 29 § skollagen (2010:800).

²⁹ Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper.

eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen samt vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.³⁰

Skolan har också ett ansvar för att motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav/förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt.³¹ Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor.³² Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter, samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor.³³

Rektorn har det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen och, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning.³⁴

³⁰ Lgr22, avsnitt 2.6 Skolan och omvärlden.

³¹ Lgr22, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.

³² Lgr22, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.

³³ Lgr22, avsnitt 2.1 Normer och värden.

³⁴ Lgr22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar.